

RODNO ZASNOVANO NASILJE

priručnik za prevenciju rodno zasnovanog nasilja među mladima

Crna Gora
Ministarstvo sporta i mladih

**Australian
Aid**

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Izdavač: NVO Prima
Urednica izdanja: Aida Perović-Ivanović
Dizajn: Maša Elezović
Lektura i korektura: dr Radmila Lazarević
Štampa: Fotografika DOO
Tiraž: 300
Podgorica, 2019. - III izdanje

Privredili: Aida Perović-Ivanović i Milisav Milinković

“Sadržaj priručnika predstavlja isključivu odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Ministarstva sporta i mladih”.

Crna Gora
Ministarstvo sporta i mladih

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

UVOD

Ovaj vodič predstavlja edukativni materijal namijenjen mladima i svima onima koji rade sa njima, bilo u institucijama ili u civilnom sektoru.

Vodeći se činjenicom da u našem društvu ne postoji dovoljan broj obrazovnih programa, niti dovoljan senzibilitet za rodna pitanja i kontinuirano poštovanje ljudskih prava, kreirali smo ovaj priručnik da bismo budućim vršnjačkim edukatorima, edukatorkama i svima onima koji žele da se bave ovom temom olakšali pristup informisanju i razumijevanju osnovnih pojmova i načina prepoznavanja nasilja, te identifikovanju sistema podrške u njihovoj lokalnoj zajednici.

Iako postoje dokazi o porastu nasilja nad ženama i nasilja među mladima, nasilje u adolescentskim vezama i nasilje uopšte teme su o kojima se u našem društvu ne govori baš često. Ne postoje programi koji se sistematski bave ovim, premda je rad s mladim ljudima koji upravo ulaze u prve veze važan za razvoj kvalitetnih odnosa i prevenciju rodno uslovljenog nasilja.

Ne treba se fokusirati samo na nasilje usmjereno protiv žena i djevojaka kao na izolovan čin koji je počinio određeni nasilnik, nego i na povezanost toga čina sa sistemskim tolerisanjem određenih tipova nasilja i upotrebom nasilja kako bi se ostvarila društvena očekivanja vezana uz rodne uloge i ponašanja.

Pojam roda koristi se kako bismo opisali skup osobina i ponašanja koje se u određenom društvu očekuju od muškaraca i žena. Takva očekivanja dolaze od ideje da su određeni

kvaliteti, ponašanja, karakteristike, potrebe i uloge „prirodne“ za muškarce, a da su neke druge uloge i kvaliteti „prirodni“ za žene.

Ljudi se rađaju kao muško ili žensko, ali uče da budu dječaci i djevojčice koji će odrasti i postati muškarci i žene. Uče ih koja su za njih prihvatljiva ponašanja i stavovi, uloge i aktivnosti, kako treba da se odnose prema drugim ljudima, kako treba da se oblače, govore, koga i kako da vole. To naučeno ponašanje je ono što čini rodni identitet i uslovljava rodne uloge. Tokom odrastanja preuzimamo načine i modele ponašanja zbog kojih ćemo se osjećati kao dio društvene zajednice kojoj pripadamo. Rasa, klasa, ekonomski položaj, uzrast, pol – svi ovi činioci utiču na ono što se smatra prikladnim za muškarce i žene u određenoj kulturi i određenom vremenu. Takođe, preuzimanje ili odbijanje društveno prihvatljivog ponašanja sadrži odgovarajuće nagrade ili kazne. Većina društava ne gleda blagonaklono na odstupanja u ovoj sferi.

Prema definiciji Savjeta Evrope rod je:
društveno konstruisana definicija muškarca i žene.

To je društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem zadatka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama u društvu, u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija femininosti i maskulinnosti, i prema tome promjenljiva u vremenu i prostoru. **Rod nije samo društveno konstruisana definicija žena i muškaraca, to je i društveno konstruisana definicija odnosa između polova.**

Konstrukcija roda sadrži nejednak odnos moći, jer imamo mušku dominaciju i žensku subordinaciju (potčinjenost) u većini sfera života. Muškarci i njihovi zadaci, uloge, ponašanje i vrijednosti koje im se pripisuju u mnogim aspektima su vrednovani više nego žene i ono što se uz njih veže. Sve se više pre-

poznaje ta karakteristika društva da je pristrasno, pod uticajem muškog: muška uloga je preuzeta kao norma za društvo kao cjelinu, što se reflektuje u politici, koja nekad nenamjerno a nekad namjerno reprodukuje rodnu nejednakost.

Nejednaki odnosi moći između muškaraca i žena oblikovani su i ugrađeni u društvene institucije kao što su porodica, pravni sistem, religiozni sistem i uvjerenja, i ta patrijarhalnost društva je osnovni razlog muškog nasilja nad ženama. Nasilje ima za cilj uspostavljanje i zadržavanje kontrole nad partnerkom, odnosno drugom osobom.

Svako ima
pravo na život
bez nasilja!

NASILJE

Uzročnici nasilja mogu se sagledati iz različitih perspektiva: biološke, psihološke, socijalne i kulturološke. Tako se nasilje povezuje sa pojavama kao što su agresivnost, frustracija, materijalno i duhovno siromaštvo, socijalna izolacija, izostanak socijalne podrške, društvena i kulturna marginalizacija. Nasilje u društvima u tranziciji možemo povezati i sa raspadom društvenog sistema, njegovom kriminalizacijom, konfuzijom društvenih vrijednosti, kontaminacijom ratnim okruženjem kao i blagim sankcijama kada je nasilje u pitanju. Sve ove činioce valja uzeti u obzir prilikom stvaranja integrisane društvene politike i strategije suzbijanja i sprečavanja nasilja. Naravno, ovo ne znači da je nasilje proizvod savremenog doba.

Pod nasiljem podrazumijevamo

nelegalnu i nemoralnu upotrebu sile kojom se čini šteta – sebi, drugima i sredini.

Ono ugrožava ljudski život, fizički, psihički i socijalni integritet čovjeka, njegovu dobrobit, zdravlje i razvoj.

Bez obzira da li je okrenuto ka sebi, ka drugima ili ka sredini, nasilje je skoro uvijek stvar odnosa između ljudi. Odnosa koji su poremećeni zbog zloupotrebe moći i izdaje povjerenja. **Nasilje je uvijek rezultat zloupotrebe moći.**

Nasilje se ne može svesti samo na jedan akt. Ono je **proces** – kontinuirani slijed međusobno zavisnih događaja koji se odvijaju u određenom kontekstu.

Nasilje se vrši sa (realnom ili opaženom) namjerom da se nanese bol ili povreda drugome. **Za nasilni akt su, dakle, karakteristične dvije stvari: namjera i povreda.**

DEFINICIJE NASILJA

Nasilje u porodici (porodično nasilje) označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto domaćinstvo sa žrtvom (član 3b, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Silovanje/seksualno nasilje uključuje vaginalnu, analnu ili oralnu penetraciju seksualne prirode na tijelu drugog lica bez njenog/njegovog pristanka, korištenjem bilo kojeg dijela tijela odnosno predmeta; druge seksualne radnje s licem bez njenog/njegovog pristanka; navođenje drugog lica na pokušaj seksualnih radnji s trećim licem bez njenog/njegovog pristanka (član 36, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Seksualno zlostavljanje djece znači stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom koje nije punoljetno, tj. ispod je zakonom propisane dobi za stupanje u seksualne aktivnosti; stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom, gdje se: koriste prinuda, sila ili prijetnje; zloupotreba od strane osobe koja djeluje sa pozicije povjerenja, autoriteta ili uticaja nad djetetom, uključujući i u okviru porodice; zloupotreba situacije u kojoj je dijete posebno ranjivo, prije svega zbog mentalnog ili fizičkog invaliditeta ili situacije zavisnosti (vidi Lanzarote Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, član 18, stav 1).

Proganjanje je namjerno činjenje ponavljajućih prijetnji upućenih drugom licu, koje uzrokuju da se ona/on plaši za svoju sigurnost, kao što je npr. ponavljajuće praćenje druge osobe, uključujući neželjenu komunikaciju s njom ili stavljanje na znanje drugoj osobi da je on/ona posmatrana (član 34, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Zločini u ime „časti“ su svi akti nasilja ili prijetnje, te svako nasilje obuhvaćeno Konvencijom, u čijem slučaju se kultura, običaji, religije, tradicije i tzv. „čast“ koriste kao opravdanje za takvo postupanje. Tu spadaju posebno tvrdnje da je žrtva prekršila kulturne, vjerske, društvene ili tradicionalne norme, odnosno običaje prikladnog ponašanja (član 42, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Genitalno sakaćenje žena je definisano kao obrezivanje, infibulacija odnosno bilo kakvo drugo sakaćenje cijelih odnosno bilo kojeg dijela malih i/ili velikih usana odnosno klitorisa kod žene (član 38, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Prinudni brak je namjerno prisiljavanje odraslog lica odnosno djeteta da stupi u brak. Pojam „prisiljavanje“ odnosi se na upotrebu fizičke i/ili psihičke sile, tj. pritiska (član 37, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Sonita dokumentarac rediteljke Rokhsareh Ghaem Maghami govori o mladoj reperki Soniti iz Teherana čiji roditelji žele da je udaju za pare protiv njene volje.

Seksualno uznemiravanje označava svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog, odnosno fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu odnosno uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća odnosno uvredljiva atmosfera (član 40, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011).

Trgovina ljudima je regrutacija, prevoz, premještanje, nastanjivanje ili primanje osoba, koristeći se prijetnjom ili silom ili drugim oblicima prisile, otmicom, prevarom, obmanom, zloupotrebom vlasti ili neke pozicije ranjivosti ili nuđenjem ili prihvatanjem plaćanja ili drugih koristi radi dobijanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom radi eksploatacije. Eksploatacija podrazumijeva, najmanje, eksploataciju prostitucije drugih, ili neke druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad i usluge, ropstvo ili postupke slične ropstvu, služenje ili uzimanje organa (vidjeti Konvenciju Savjeta Evrope protiv trgovine ljudima, član 4a).

Prisilni pobačaj podrazumijeva abortus žene bez njenog prethodnog i informisanog pristanka; prisilna sterilizacija je izvođenje operacije koja ima za svrhu ili ishod onemogućavanje prirodne reprodukcije kod žene bez njenog prvobitnog i informisanog pristanka i razumijevanja procedure (član 39, Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 2011.).

OBLICI NASILJA

Nasilje jedne osobe ili grupe ljudi nad drugom može uključivati sljedeće **oblike nasilja**:

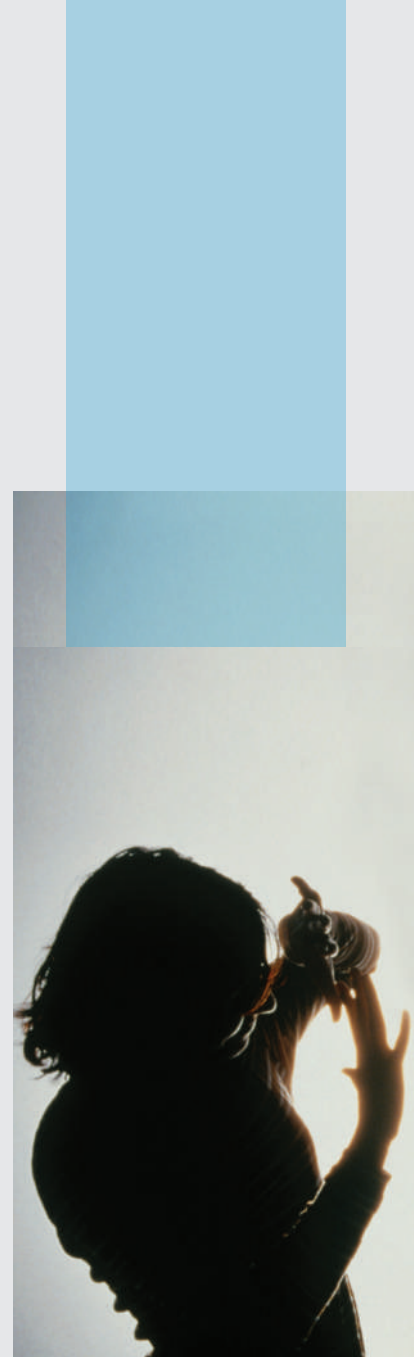
Verbalno – uključuje postupke poput dobacivanja, ruganja, omalovažavanja, prijetnji, vrijeđanja, zviždanja, pričanja neprimjerenih viceva, psovanja, podrugljivo ili uvredljivo oslovljavanje;

Socijalno – to su obično postupci koji ne uključuju riječi i fizički kontakt, već: izbjegavanje, ignorisanje, ogovaranje, širenje neistina o nekome, isključivanje iz grupnih aktivnosti itd., i cilj mu je da se druga osoba ili grupa izopšti iz zajednice;

Psihološko – povremeno ili stalno držanje druge osobe u strahu, prijeteci pogledi, praćenje, ljubomora, ucjenjivanje, insistiranje na stalnom davanju „izvještaja“ gdje je, sa kim i šta radi druga osoba, insistiranje da druga osoba otkrije šifre za svoj e-mail, Facebook ili slične profile, šifre za otključavanje telefona, i slično;

Fizičko – guranje, rušenje, udaranje, štipanje, čupanje, šamaranje, stiskanje, gušenje, nanošenje tjelesnih povreda manjeg ili većeg intenziteta, prebijanje, ubistvo;

Ekonomsko – postupci koji onemogućavaju pristup zaposlenju ili obrazovanju, oduzimaju prava vlasništva, oduzimanje novca;

Seksualno nasilje – svaka seksualna aktivnost bez pristanka druge osobe (ili drugih osoba), što uključuje: seksualno zadirivanje i viceve, uvredljive telefonske pozive, neželjene seksualne predloge, prisilu na sudjelovanje ili gledanje pornografije, neželjeno diranje, prisilan seks, silovanje, incest, bolni ili ponižavajući seksualni čin, nasilnu trudnoću, trgovanje ljudskim bićima i eksploataciju u industriji seksa.

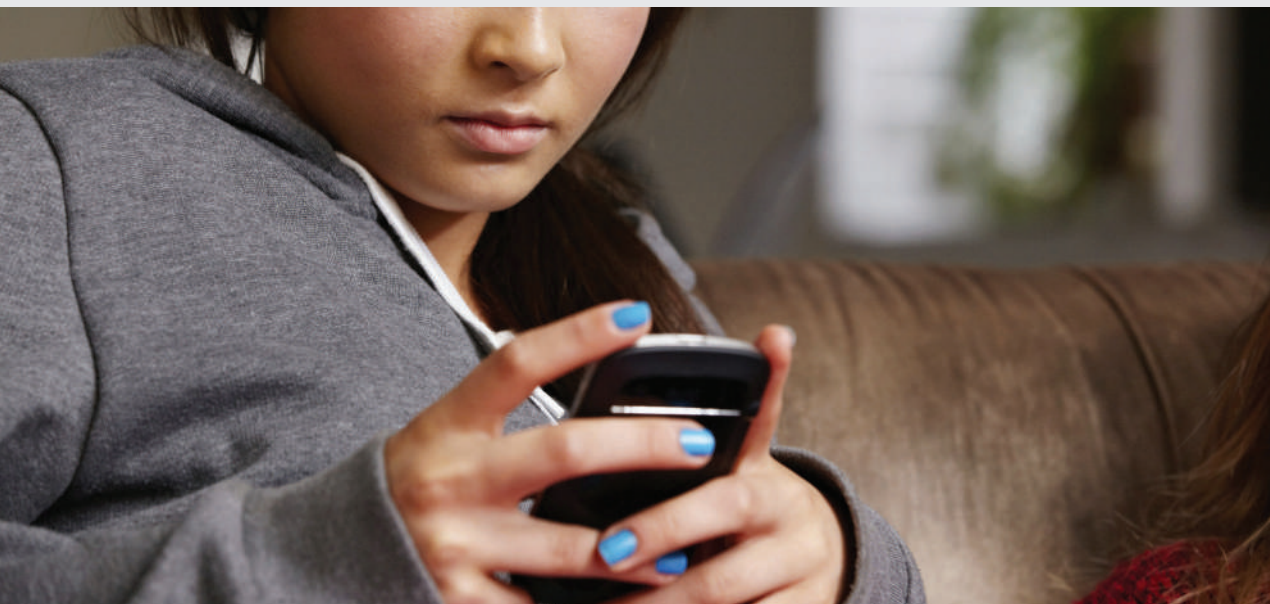

ONLINE NASILJE

Danas se koristi jedan vrlo popularan termin koji možemo čuti u svakodnevnoj komunikaciji – to je *bullying*. *Bullying* je termin koji se koristi da bi se opisalo nasilje ili zlostavljanje među djecom. Naziva se još i vršnjačko nasilje, školsko nasilje, viktimizacija, nasilništvo ili siledžijstvo, zlostavljanje, maltretiranje, itd.

Međutim, iz termina *bullying* se isključuju nenamjerni i slučajni postupci (kada ne postoji želja da se druga osoba povrijedi), a osoba može biti povrijeđena ili imati osjećaj nelagodnosti. Ukoliko se nastave postupci agresivnog karaktera da bi se nekome nanijela neprijatnost i/ili imamo otpor individue, onda govorimo o nasilju.

Prava riječ za *bullying*
u našem jeziku je
kinjenje

U poslednjih nekoliko godina kao poseban oblik nasilja navodi se **elektronsko nasilje** ili *cyberbullying*, koji se definiše kao „slanje ili objavljivanje povređujućih ili surovih tekstova ili slika korišćenjem Interneta ili drugih digitalnih sredstava komunikacije”. Ortega i saradnici navode više vrsta ovog nasilja (Ortega i sar., Willard, prema Popadić, 2009):

elektronske poruke koje sadrže vulgarnosti i uvrede

slanje prijetećih poruka

ocrnjivanje i optuživanje drugoga slanjem i objavljivanjem glasina i laži, da bi se nekom uništila reputacija ili pokvarili odnosi sa drugima

lažno predstavljanje: nasilnici se predstavljaju kao druga osoba (koristeći nečiji nadimak ili šifru), čineći stvari koje toj osobi uništavaju ugled i dovode je u sukob sa drugima

indiskrecija – otkrivanje nečijih tajni, podataka i slika koji nisu namijenjeni javnosti ili pak kada za njihovo objavljivanje ne postoji saglasnost osobe koje se to tiče

ucjenjivanje osobe prijetnjama da će njene intimne fotografije i snimci biti objavljeni na internetu ili prosljeđeni drugim ljudima putem e-mail-a, MMS-a i slično

namjerno izbacivanje nekoga iz on-line grupe (forumi, diskusione liste, itd.)

NASILJE NAD ŽENAMA

Nasilje nad ženama je ispoljavanje istorijski nejednakih odnosa društvene moći između muškaraca i žena, koji su doveli do diskriminacije i dominacije nad ženama od strane muškaraca. Ovo je dovelo do sprečavanja potpunog napretka žena. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce. Ono je prepreka u postizanju jednakosti, razvitka i mira.

Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama, Rezolucija Generalne skupštine UN 48/104 od 20. decembra 1993; Pekinška deklaracija – Platforma za akciju, par. 118. Četvrte svjetske UN konferencije o ženama, Peking, 1995; Rezolucija 54/134 Generalne skupštine UN 1999, kada su UN usvojile da je 25. novembar Međunarodni dan protiv nasilja nad ženama.

Nasilje nad ženama je svaki čin protiv ženine volje, a koji je ugrožava psihički, fizički, seksualno ili ekonomski. Nasilnik može biti član porodice (muž, sin, otac, brat, ujak...) ili bilo koji poznati (prijatelj, poznanik, šef, kolega) ili nepoznati muškarac. Važno je znati da se nasilje može desiti svakoj ženi i da nasilje nije posljedica ženinog ponašanja nego sistema patrijarhata u kome muškarci imaju moć, a nasilje nad ženama je način da oni tu moć održe. Nasilje nad ženama je primjer zloupotrebe moći jednog pola nad drugim. Nažalost, nasilje nad ženama je tokom hiljada godina istorije podsticala svaka društvena zajednica, sve do danas.

Poseban i veoma čest vid nasilja nad ženama je *porodično nasilje*. Ono se dešava najčešće između partnera, muža kao nasil-

nika i supruge kao žrtve tog nasilja, u okviru njihove bračne ili vanbračne zajednice. Ističemo ga upravo zbog učestalosti (statistike govore da svaka treća žena trpi nasilje u braku, odnosno vanbračnoj zajednici). Zloupotreba moći od strane nasilnika uglavnom se oslanja na uvjerenje da je žena vlasništvo muškarca: dok je neudata, „vlasništvo“ je oca, a udajom joj se ne daje status odrasle, zrele, sposobne jedinke, već postaje „vlasništvo“ muža. Ovaj obrazac od odraslih uče djeca te ga najčešće ponavljaju, bilo u svojim vezama ili brakovima, bilo da sa odrastanjem i djeca, pogotovo sinovi, postaju nasilni prema majci koja već trpi ili je trpjela nasilje od strane njihovog oca – muža. Borbu protiv porodičnog nasilja veoma otežava raširen stav da je to privatna stvar u koju okolina pa i institucije ne treba da se miješaju.

Kampanja *Milijarda ustaje* protiv nasilja nad ženama i djevojčicama održava se na svjetskim trgovima širom svijeta 14. februara svake godine. <http://www.onebillionrising.org>

POL I ROD

Polnost je biološko svojstvo ljudi. Novorođenče se proglašava muškim ili ženskim djetetom s obzirom na reproduktivne organe koje ima. **Pol** (*sex*) podrazumijeva organske – fiziološke i anatomske razlike između žena i muškaraca, koje su u funkciji njihovih reproduktivnih uloga, što znači biološki funkcionalne razlike.

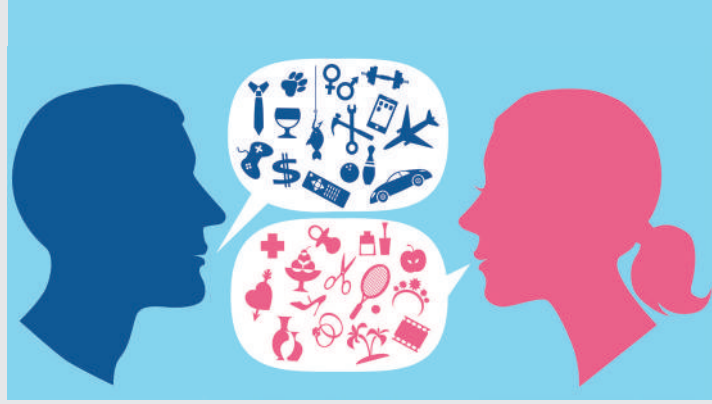
Ali, s obzirom da je čovjek i društveno biće, polnost ne djeluje samo u „čistom”, biološkom obliku, već se javlja kao uvijek prerađena, društveno i kulturno modelovana, ali i individualno interpretirana i usvojena od strane pojedinaca na bezbroj modifikovanih načina.

Rod (*gender*) se može smatrati socio-kulturno izvedenim iz pola. To je društvena konstrukcija pojmova ženskosti i muškosti. On obuhvata društvene, psihičke i kulturološke razlike između muškaraca i žena. Najlakše se definiše kroz pojam rodnih uloga.

Za razliku od pola, **rodne uloge** se mogu mijenjati i mijenjaju se tokom vremena u istoj, ali i u različitim kulturama. Rodne uloge određuju brojni faktori – ideološki, historijski, kulturni, religijski, etnički i ekonomski – i mogu se mijenjati pod političkim, ekonomskim i kulturološkim uticajem.

Rodna pitanja (*‘Gender Issues’*) označavaju bilo koji aspekt života žena i muškaraca i rodnih odnosa koji imaju uticaj na život i razvoj.

Pol

- biološke razlike između žena i muškaraca
- razlike su fiksne i nepromjenjive
- razlike se ne mijenjaju tokom vremena i u različitim kulturama

Rod

- društveni odnosi između žena i muškaraca
- razlike mogu biti promjenjive
- uloge se mijenjaju tokom vremena i u različitim kulturama

U našem svijetu sve je podijeljeno na „muško” i „žensko”: odjeća, hrana, boje, zanimanja... U skladu sa ovom podjelom, dijeli se i moć u društvu. Svi se uglavnom slažemo sa ovom „strukturom” i prihvatamo je, a socijalne razlike smatramo „prirodnim” i nepromjenjivim. Ali ne treba zaboraviti da:

- Rodna podijeljenost dovodi ljude (i žene i muškarce) u rizik.
- Rodna podijeljenost ne pruža svima iste mogućnosti.
- Rodna podijeljenost je povezana sa nasiljem.

Seksizam je sistem i praksa društvene diskriminacije osobe na temelju pola. Seksizam možemo definisati kao skup vjerovanja i djelovanja koja muškarcima daju privilegiju nad ženama i potcjenjuju te degradiraju vrijednosti i aktivnosti povezane sa ženama. Takođe, pojam seksizma odnosi se na negativne predrasude prema ženama, na stereotipiziranje žena, definisanje žena u odnosu na njihovu seksualnu dostupnost i

privlačnost muškarcima, i sve svjesne ili nesvjesne pretpostavke koje uzrokuju da se žene ne tretiraju u potpunosti kao ljudska bića, dok se muškarci postavljaju kao norma. Seksizam se javlja na različitim nivoima, od individualnog do institucionalnog, a odgajanje dječaka i djevojčica da se ponašaju u skladu sa stereotipima je jedan od načina na koji se seksizam održava.

Mizoginija je termin kojim se označava bezrazložno, ali institucionalno podržano neprijateljstvo i mržnja prema ženama. Mizoginija kao ideologija stvara se i održava kroz mitove, predrasude i stereotipe o „zlim i lošim ženama“, a izražena je i u javnom i medijskom prostoru, kao i na području privatnih odnosa. Mizoginija je prisutna u govoru mržnje, u isključivanju i ismijavanju žena, a i u pozadini svakodnevnog nasilja i agresije, kroz prakse eksploatacije i zloupotrebe ženskih ljudskih resursa. Mizoginija proizvodi patrijarhat kao sistem dominacije nad ženama, a istovremeno služi i opravdavanju i racionalizaciji patrijarhalnih struktura moći, kao što su rodna hijerarhija i kontrola ženske seksualnosti. Kada se, na primjer, kaže da su žene slabiji ili nježniji pol, zapravo se izražava mizogini stav o ženama i daje „opravdanje“ za patrijarhalni sistem u kojem žene nemaju dovoljno pristupa određenom obrazovanju, određenim pozicijama, zaposlenju, učešću u politici i slično.

Mržnja i neprijateljstvo prema muškarcima naziva se *mizandrija*.

NASILJE U VEZI

Nasilje u mladalačkim ljubavnim vezama je sistemski obrazac zlostavljajućeg ponašanja koje se čini u svrhu kontrole, dominacije i zatrašivanja partnerke/partnera.

Posljedica je neravnopravnih odnosa između muškaraca i žena, momaka i djevojaka.

Češće se dešava u sredinama u kojima su:

- Rigidne rodne uloge
- Visok stepen tolerancije prema nasilju nad ženama, od strane drugih osoba bliskih ovom paru, javnosti i/ili institucija koje su u obavezi da u ovim slučajevima reaguju (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, sudstvo, tužilaštvo...)
- Neadekvatno kažnjavanje i/ili nekažnjavanje osoba koje vrše nasilje

Faze nasilnog odnosa:

- **Jačanje ili eskalacija nasilja** – označava početak događaja kada nasilnikova napetost jača, javlja se zlovolja, srdžba.
- **Eksplוזija/nasilno ponašanje** – odnosi se na nasilno ponašanje koje uključuje sve vrste zlostavljanja. Nasilnik pokušava uz pomoć nasilja da kontroliše situaciju.
- **Medeni mjesec ili pomirenje** – slijedi nakon zlostavljanja. Nasilnik može osjećati olakšanje ili stid, izvinjava se i pokušava biti nježan. Može obećati da će se ubuduće ponašati bolje, da se učinjeno nasilje nikada više neće ponoviti, da je ovo bila samo epizoda, nastoji da se opravda problemima na poslu ili u školi, „lošim danom“, može pokušati da se iskupiti nekim poklonom.

U fazi medenog mjeseca djevojke u ogromnom broju slučajeva povjeruju da je u pitanju bio samo slučajni, izolovani ispad. Prisjećaju se svih lijepih trenutaka od ranije i nastavljaju u uvjerenju da će opet sve biti bajkovito. Nakon određenog vremena, ako ponovo dođe do nasilja, dobijamo poznat obrazac: stalnu smjenu faza nasilja i faza medenog mjeseca, pri čemu su faze nasilja sve češće i brutalnije, a faze medenog mjeseca sve rjeđe i kraće, do trenutka kada se zapravo cijelo vrijeme dešava nasilje i samo pokatkad postoje trenuci „zatišja pred buru“.

KRUG NASILJA

MITOVI I ČINJENICE

Nasilje u vezi je čin ili prijetnja nasiljem. To mogu biti fizičko nasilje, verbalni napadi ili emocionalno nasilje. Takođe, u vezi može postojati seksualno nasilje.

Nasilje može činiti jedan ili oba partnera/ke u vezi. Može se desiti u bilo kom trenutku veze, počev od prvog dana, i može se nastaviti kroz čitavu vezu. Takođe, ono se može desiti i dešavati bez obzira koliko vremena partneri/ke provode zajedno, kao i u slučaju da zajedno stanuju. Za nasilje u vezi ne postoje starosne, klasne, rasne, ekonomske prepreke, niti prepreke zbog seksualne orijentacije. Istovremeno, može se reći da postoji izvjesna sličnost između nasilja u vezi i porodičnog nasilja. Takođe, mlade osobe koje odrastaju u sredini (biološkoj ili hraniteljskoj porodici i sl.) u kojoj su žrtve ili svjedoci porodičnog nasilja, često u svojim ljubavnim vezama ponavljaju naučene obrasce ponašanja – bilo kao žrtve nasilja u vezi ili kao nasilnici/e.

Mit: „Ja sam jedina, svi drugi imaju savršenu vezu“.

Činjenica: Najmanje 20% žena koje imaju iskustvo nasilja, dožive ga u toku školovanja.

Nasilje se dešava mnogim djevojčicama, djevojkama i ženama: ti nisi jedina.

Mit: „Ovo se neće ponoviti...“

Činjenica: Nasilje u vezi je dio kruga nasilja. Dešava se u tri faze:

1. Faza podizanja tenzije, koja može da uključuje male svađe, prepirke, prijetnje;
2. Faza prebijanja, koja uključuje: guranje, udaranje, šamaranje, premlaćivanje, silovanje...
3. Faza „medenog mjeseca“, koja uključuje izvinjenja od strane

nasilnika, obećanja da se nasilje neće ponoviti.

Istina je: ako se nasilje jednom desilo, najvjerojatnije će se desiti ponovo. Rijedak je slučaj da je nasilje u vezi izolovan događaj.

Mit: „Ovo nije pravo nasilje. Ja nisam pretučena“.

Činjenica: Guranje, odbijanje i emocionalno povređivanje, podsmijeh, želja partnera da ne izlaziš u grad ako on nije sa tobom... sve su to aktovi nasilja.

Mit: „On samo tako priča, samo se šali. Inače, nikad to ne bi stvarno uradio“.

Činjenica: Verbalne uvrede služe da se partneru/ki oslabi samopoštovanje i one predstavljaju način da se uspostavi kontrola. Uključuju komentare tipa: „Potpuno si beskorisna... Pogledaj se na šta ličiš... Kako si se to obukla, našminkala... Za šta ti služi glava, razmišljaš li ti uopšte...“

Mit: „Ovo nije porodično nasilje jer mi nismo vjenčani“.

Činjenica: Nasilje se može dešavati u bilo kom periodu veze. Takođe, ukoliko se nasilje dešavalo u vezi, sigurno će se nastaviti, i to u još gorem obliku, nakon vjenčanja sa nasilnim partnerom/kom.

Mit: „Ovo je sve moja krivica. Ja ga naljutim, pa on plane.“

Činjenica: Nasilje nikad nije tvoja krivica: ti nisi odgovorna za nečije ponašanje.

Mit: „Rekao je da će prestati.“

Činjenica: Nasilje eskalira! Može početi sa blago rečenom uvredom ili kritikom uz osmijeh, verbalnim maltretiranjem. Onda slijedi guranje, stezanje za ruku, čupanje kose i šamaranje i može se nastaviti potpunim prebijanjem. Čak i smrću žrtve.

Mit: „To nije moja veza, nije moje da se miješam. Ne želim da se moja drugarica naljuti na mene..“

Činjenica: U razvijenim zemljama, u prosjeku samo jedna od 25 žena/djevojaka potraži profesionalnu pomoć, ali mnoge pričaju sa svojim drugaricama. Možda i tvoja drugarica traži nekoga da je razumije i pomogne joj.

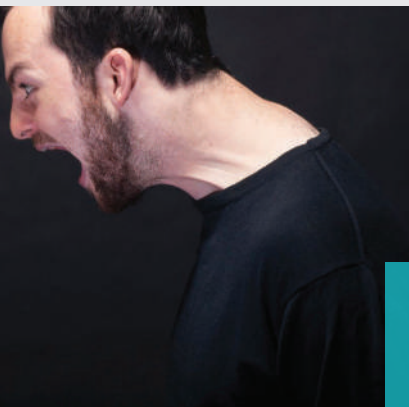
Mit: „Niko neće da mi pomogne. Niko me ne razumije. Ne znam kome da se obratim za pomoć..“

Činjenica: Ima mnogo ljudi koji brinu i razumiju. I mnogo službi specijalizovanih da pomognu osobama kao što si ti, u ovakvim i sličnim situacijama. Uvijek se možeš obratiti savjetovalištu Prime kao i vršnjačkim edukatorima/edukatorkama u tvojoj školi i gradu.

Mit: „Djevojke i žene nikada nisu nasilne, one su nježniji pol.“

Činjenica: I žene i djevojke mogu biti nasilne, naročito prema slabijima od sebe. Ipak, više od 75% nasilja počine muškarci nad ženama/djevojkama.

Takođe, nasilje se dešava i u istopolnim vezama.

ZABLUDE I ČINJENICE

„Ljubomora je znak ljubavi”. Zabluda!

Ljubomora predstavlja nedostatak povjerenja u osobu sa kojom je neko u vezi. Takođe, ona je pokazatelj niskog samopouzdanja, koje je dalje izvor straha, a strah je veoma često izvor agresivnosti.

„Nasilje prestaje kada se završi veza”. Zabluda!

Činjenica je da nasilje može da se nastavi i nakon raskida. To je dodatni razlog da se nasilju treba oduprijeti što prije.

„Nasilje se dešava samo među neobrazovanim i siromašnim ljudima”. Zabluda!

Nasilja ima svuda, bez obzira na stepen obrazovanja ili društveni status. Vrlo često se nasilje koje se dešava u dobrostojećim, „uglednim” porodicama i među takvim ljudima najviše krije, zbog straha od gubitka ugleda i urušenja porodične časti.

„Osoba koja se nasilnički ponaša prema drugoj osobi, npr. partneru ili partnerki, odgovorna je za svoje postupke.”

Istina!

Nasilnici biraju da se ponašaju nasilno. Žrtva nikada ne može biti kriva za nečiji izbor da bude nasilan.

„Žrtve nasilja zaslužuju to što im se dešava jer izazivaju svoje partnere.” Zabluda!

Istina je da niko ne želi da bude zlostavljan. Svako ima pravo da živi bez nasilja. Nasilnici sami biraju svoje ponašanje jednako kao što mogu izabrati i da ne budu nasilni, tamo gdje im to odgovara.

„Poštovati partnerku/partnera znači nikada se ne ljutiti na nju/njega.” Zabluda!

Svaka osoba ima pravo na ljutnju, a jako je važno na koji način ispoljava to osjećanje. Zdrav način je pokazati što se osjeća uz poštovanje osoba oko sebe.

„Ako budemo dovoljno strpljivi i puni ljubavi i nježnosti, partner će prestati da se ponaša nasilno.” Zabluda!

Nasilnici će se ponašati nasilno sve dok tu bude osoba koja će to da trpi.

„Nasilje u vezi je izazvano gubitkom kontrole.” Zabluda!

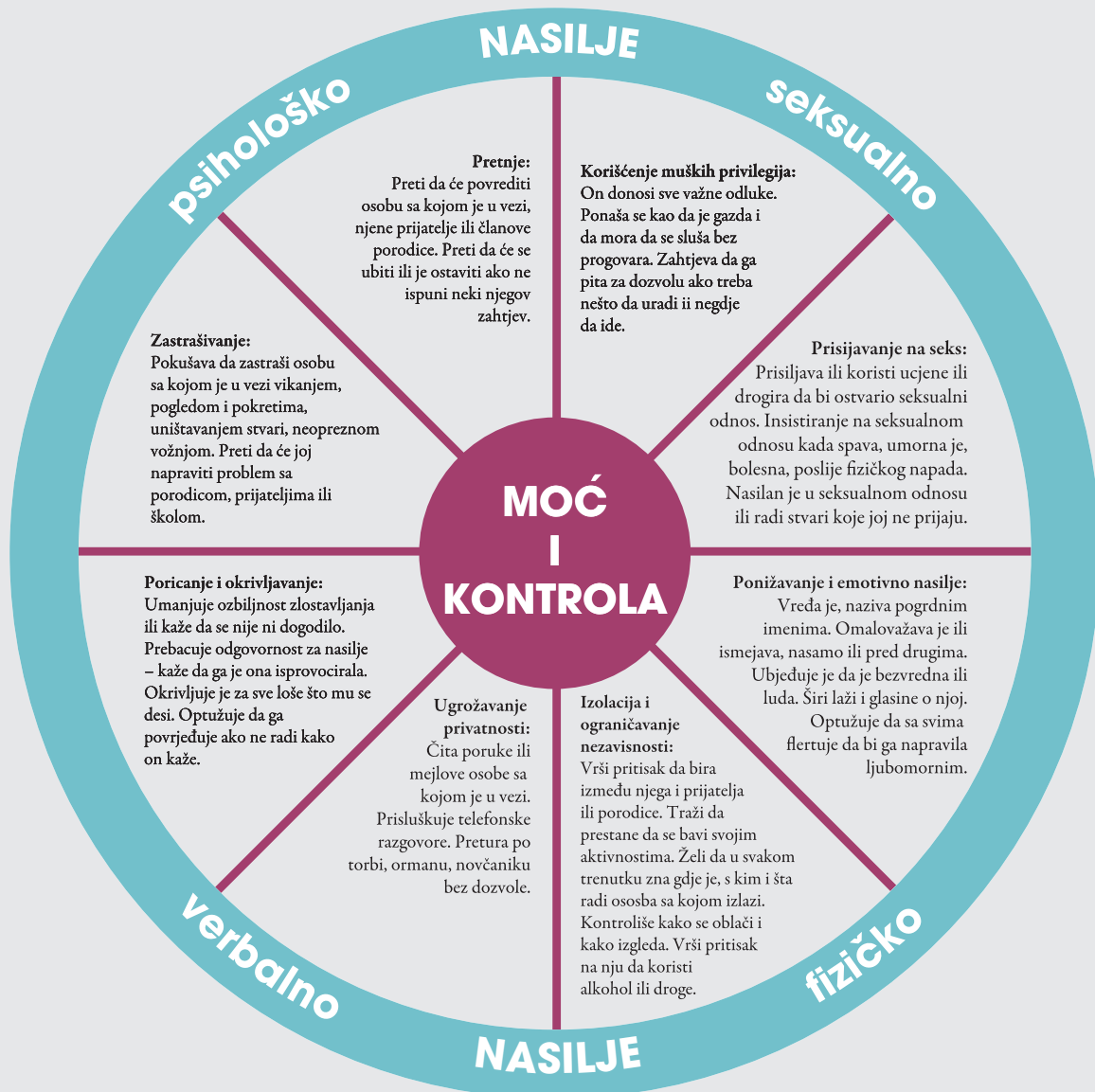
Svako nasilje, pa i nasilje u vezi je nastojanje da se kontrola nad drugom osobom uspostavi i što duže zadrži.

„Psihičko nasilje je nedokazivo. Potrebno je da se vide modrice i velike povrede da bi policija vjerovala osobi koja prijavi nasilje.” Zabluda!

Psihičko zdravlje je važan segment ukupnog zdravlja svake osobe. Nasilje dovodi do gubitka samopouzdanja i hrabrosti, do depresije, povlačenja u sebe, opšte iznurenosti, suicidalnih želja i pokušaja. To je takođe vidljivo. Čak i kada je žrtva nasilja naizgled jaka, veoma je važno da saopšti i kroz kakve psihičke torture prolazi i koliko joj to narušava spokoj i psihičko zdravlje. U specijalizovanim timovima za borbu protiv nasilja rade stručnjaci i stručnjakinje koji će to prepoznati i dokumentovati.

TOČAK NASILJA U TINEJDŽERSKIM VEZAMA

ZNAKOVI NASILJA U VEZI

1 On/ona naziva partnerku/partnera različitim pogrdnim imenima (npr. „glupačo“, „idiote“) kad su zajedno ili je/ga vrijeđa i omalovažava pred drugima.

6 Ona/on se brine da ga/je ne razljuti ili izazove bijes u njemu/njoj.

2 On/ona se ponaša vrlo ljubomorno kada partnerka/partner priča sa drugim momcima/ djevojkama ili prijateljima/cama.

7 Ona/on često odustaje od stvari koje su joj/mu nekada bile važne, kao što je npr. druženje i izlasci s prijateljima/prijateljicama ili bavljenje nekom aktivnošću, te postaje sve više izolovana/izolovan i usmjeren/usmjeren samo na partnera/ku.

3 Ona/on pronalazi izgovore za njegovo/njeno nasilno ponašanje i stalno ga/je opravdava pred drugima.

8 Njene/njegove ocjene, fizički izgled, tjelesna težina su se drastično promijenile. To mogu biti znaci depresije i ukazivati na zlostavljanje.

4 On/ona uvijek provjerava gdje je partnerka/partner, sa kim je, te zahtijeva da zna u svakom trenutku šta radi.

9 Ona/on ima povrede, rane koje ne može objasniti ili su objašnjenja koja daje „providna“ i neuvjerljiva.

5 On/ona često gubi živce, možda čak udara ili razbija predmete kad je ljut/a.

ŽRTVA? KAD MOŽEŠ REĆI DA TRPIŠ NASILJE U VEZI

- Da li te plaši narav tvog partnera/partnerke?
- Da li se plašiš da se suprotstaviš njegovom/njenom mišljenju?
- Da li pred drugima pravdaš sklonost tvog momka/tvoje djevojke da te tretira loše?
- Da li si nekad bila uplašena od njegovog nasilja prema drugima?
- Da li te je momak nekad udario, šutirao, gurao i da li je bacao stvari na tebe?
- Da li zbog njegove/njene ljubomore smiješ da se viđaš sa prijateljima ili porodicom?
- Da li ti brani da izlaziš u grad ako on/ona nije u tvom društvu?
- Da li te ucjenjuje raskidom da bi te nagovorio na seksualni odnos?
- Da li se plašiš da mu kažeš da ne želiš seksualni odnos?
- Da li te prisiljava na seksualni odnos?
- Da li se tokom seksualnog odnosa ponaša na način koji te vrijeđa ili fizički povređuje?
- Da li si primorana da se pravdaš za sve što radiš, kuda ideš, sa kim se družiš, koga viđaš, kome šalješ SMS, ko tebi piše, šta komentarišeš na društvenim mrežama, ko tebi „lajkuje“ sliku...?
- Da li te neopravdano optužuje da flertuješ ili imaš seksualne odnose sa drugim mladićima/djevojkama?
- Da li možeš da izlaziš, radiš ili ideš u školu bez njegove/njene dozvole?
- Da li se ljuti i sumnja u tebe ako mu odmah ne odgovoriš na SMS ili telefonski poziv?
- Da li postaje izuzetno grub i agresivan u situacijama kada si pomislila da si možda trudna? Da li te primorava na abortus?

- Da li kriješ što se dešava u tvojoj vezi, postaješ postidena ili neprijateljski raspoložena prema roditeljima ili drugarima i drugaricama zbog svoje veze?
- Da li te tvoj partner/partnerka ubjeđuje da ćeš mu/joj istinski dokazati ljubav tako što ćeš mu/joj dati šifru svog Facebook profila ?
- Da li ti tvoj partner/tvoja partnerka provjerava poruke u telefonu?
- Da li omalovažava tvoj izbor fakulteta, zanimanja, visinu tvoje plate, ili uopšte tvoje planove za budućnost?
- Da li te tvoj gej partner/ka tokom svađe optužuje za neiskrenost i da si u stvari strejt?

NAPOMENA: Imajte na umu da se gore navedena ponašanja najčešće događaju djevojkama jer su one te koje u najvećem broju slučajeva trpe nasilje u vezama!

RAZLOZI ZBOG KOJIH NEKO OSTAJE U NASILNOJ VEZI

boji se za dobro svojih bližnjih jer nasilnik prijeti da će im nauditi u slučaju da ga ona napusti

misli da može pomoći nasilniku da se promijeni nabolje, ako ostane sa njim

ne želi da iko sazna za nasilje koje trpi jer osjeća stid i poniženje, osjeća se neuspješnom i manje vrijednom

smatra da je njena dužnost da spasi vezu

voli ga i razmišlja o njegovim pozitivnim osobinama

smatra da se vrijedi pomučiti i trpjeti jer se ta veza može pretočiti u brak

boji se za svoju fizičku sigurnost, za svoj život;

smatra da to i nije tako loša veza

misli da njen partner ne može živjeti bez nje jer prijeti da će se ubiti i sl

obično nakon nasilne epizode dolazi faza u kojoj je sve u redu i u kojoj se nasilnik trudi da bude „dobar“ i „pažljiv“ pa žrtva povjeruje da se nasilje više neće ponoviti, te ostaje i dalje sa nasilnim partnerom/kom;

plaši se da će nasilnik objaviti njihove/njene intimne fotografije i snimke, zbog čega bi trajno ostala „obilježena“ u toj sredini kao nemoralna djevojka.

okrivljuje sebe za sve, smatra da je zaslužila nasilje

OVO SE NE MORA DEŠAVATI I TEBI

- Stojiš ispred svoje sobe u studentskom domu i razgovaraš sa prijateljima. Tvoj partner nailazi i ljuti se na tebe, jer misli da flertuješ sa drugim. On postaje toliko ljut da misli da će te udariti.
- Nalazite se u drugom gradu. Ti voziš, i izgubite se na putu za bioskop. Tvoj partner, čini se, postaje sve više i više uznemiren. Pokušavaš da ga oraspoložiš ali iznenada on pobjesni i počinje da više na tebe, govoreći ti: „Pi, ti ništa ne znaš, totalno si nesposobna“.
- Stojiš u kafiću sa svojim drugaricama. Postaješ nervozna jer je tvoj partner za šankom i pije previše, a znaš da gubi kontrolu kad popije. Jedan stari prijatelj ti prilazi da se pozdravi. Odjednom, tvoj partner dolijeće i gura te uza zid. Ti si toliko zbunjena i uplašena da i ne znaš što da radiš.
- Tvom partneru je rođendan i ti si mu kupila poklon. Nadaš se da će biti zadovoljan. Međutim, on je ljut na tebe što mu nisi kupila nešto drugo. Baca poklon na tebe i viče: „Zar ne znaš da mi je bivša djevojka poklanjala uvijek to isto?!“
- Ti i tvoj partner ste imali veliku svađu juče. Sve se završilo tako što te je partner udario. Danas je pred tvojim vratima sa cvijećem. Još jednom, obećava da se to više neće ponoviti i preklinje te da ne kažeš nikome. To je isto izvinjenje kao i prošli put. Počinješ da se pitaš koliko će ti još puta tvoj partner reći: „Neće se ponoviti nikada više.“
- Ti i tvoj partner ste se jako posvađali. Više se ni ne sjećaš kako je do toga došlo. Svađa se stišala i on te nagovara da imate seksualni odnos iako ti uopšte nisi raspoložena za to i još uvijek si pod jakim utiskom svađe. On ti kaže: „Poslije svađe je slađe“.

PRIJATELJI: šta možeš da uradiš ako tvoja drugarica trpi nasilje u vezi

- Budi uz nju i slušaj!
- Pomozi svojoj drugarici da prepozna nasilje, naročito one suptilnije oblike.
- Podrži njenu snagu.
- Ne osuđuj je! Ne govori joj što je trebalo ranije da uradi već je nauči da sada preduzme prave korake do rješenja.
- Informiši se i ti o tome kako se postupa u ovakvim situacijama.
- Pomozi svojoj drugarici da napravi plan za spašavanje.
- Podrži je ako raskine vezu sa nasilnikom.
- Pruži joj ispravne informacije o tome šta je nasilje, kako da izađe iz te situacije, kome da se obrati za pomoć, kako da se zaštiti od neželjene trudnoće sa nasilnikom...
- Pomozi svojoj drugarici da kontaktira grupe/organizacije koje joj mogu pomoći.
- Ako, zbog situacije u vezi s tvojom drugaricom, postaneš frustriran/a ili uplašen/a, potraži podršku od prijatelja, članova porodice ili drugih ljudi koji će te podržati. Takođe, i ti možeš da kontaktiraš *Primu*.
- Kontaktiraj *Primu* kako bi saznala/o kada i kako se možeš uključiti u naše programe obuke za vršnjačke edukatorke i edukatore iz oblasti prevencije nasilja i borbe protiv nasilja.

NASILNIK/NASILNICA: da li si ti osoba koja vrši nasilje?

- Da li si pretjerano ljubomoran/a ili posesivan/a?
- Imaš li eksplozivnu narav?
- Da li postaješ nasilan/na kada koristiš alkohol ili droge?
- Da li postaješ nasilan/na i bez upotrebe droge ili alkohola?
- Da li konstantno ismijavaš, kritikuješ ili vrijeđaš svoju djevojku/svog momka?
- Da li lomiš njene/njegove stvari ili ih bacaš na nju/njega?
- Da li udaraš, guraš, šutiraš ili na neki drugi način povređuješ svoju djevojku/svog momka kada si ljut/a?
- Da li prijetiš da ćeš je/ga povrijediti ili ubiti, ili pak neku njoj/njemu dragu i blisku osobu?
- Da li prisiljavaš nju/njega na seksualne odnose ili je/ga zaskrašuješ tako da se ona/on plaši da kaže NE?
- Da li joj/mu prijetiš da ćeš se ubiti ako te ona/on ostavi?
- Da li tražiš da ti podnese račun o svakom trenutku koji nije provela/o sa tobom?
- Da li je/ga špijuniraš ili neprestano zoveš da bi je/ga provjeravao/la?
- Da li je/ga optužuješ da se viđa sa drugim momkom/djevojkom – momcima/djevojkama?

Šta ako ste primijetili da je Vaš prijatelj nasilan u svojoj vezi?

Većina momaka koji počine nasilje ne smatraju sebe nasilnicima. Mnogi poriču ili ne pridaju neki preveliki značaj takvim djelima. Mnogi kažu da su se šalili ili da nisu mislili ozbiljno. I vama kao prijateljima/icama može biti teško da povjerujete da je vaš prijatelj nasilan.

Kada razgovarate s takvom osobom važno je imati na umu par stvari koje vama mogu pomoći:

- Budite konkretni govoreći o onome što ste vidjeli i kako ste se vi pritom osjećali.
- Dajte mu/joj do znanja da nećete samo posmatrati što se dešava i dopustiti da se takvo ponašanje nastavi i u budućnosti.
- Pobrinite se da shvati kako je odgovoran/a za svoje ponašanje i za posljedice svojih djela te da je u ozbiljnoj „frci“ jer je nasilje kažnjivo djelo.
- Pomozite mu/joj da potraži stručnu pomoć, da porazgovara s nekim od nastavnika/ica u školi, školskim psihologom, pedagogom ili bilo kojom odraslom osobom u koju ima povjerenja.
- Ponudite se da mu/joj budete podrška u procesu traženja pomoći. Stručna osoba će pomoći da nauči da kontroliše svoj bijes kojem je krajnji cilj uspostavljanje osjećaja kontrole i lične moći. Pomenuti stručnjak/kinja će podučiti vašeg nasilnog prijatelja kako da kontroliše bijes uz pomoć nenasilne komunikacije i mirnog rješavanja sukoba.
- Recite mu/joj da vam je stalo do njega/nje, da se brinete i da vjerujete u njegovu/njenu snagu i volju da promijeni svoje nasilno ponašanje.

Razgovarati s prijateljem koji se ponaša nasilno nije laka stvar, ali predstavlja čin pravog, iskrenog i odgovornog prijateljstva.

PLAN SIGURNOSTI ZA DJEVOJKE

Broj policije: 122
Ako nazoveš ovaj broj, javiće ti se dežurni policajac iz tebi najbliže policijske stanice. Pozivi ka ovom broju su besplatni i možeš nazvati čak i ako nemaš kredita na svom broju.

- Vjeruj svojim instinktima: ako osjećaš da te nešto guši i sputava, napusti ili okončaj tu vezu.
- Ako posumnjaš da je tvoj partner nasilan, nemoj ostajati sama sa njim. Dogovori sa prijateljima šifru po kojoj će znati da ti treba pomoć.
- Budi sigurna da imaš dovoljno novca uza se, makar za taksi za povratak kući.
- Nemoj dopustiti da te izoluje od tvojih prijatelja/ica.
- Upoznaj roditelje sa tvojim partnerom/kom.
- Ako se nasilje desilo, ne skrivaj to. Jer, nasilje će se ponoviti. Reci roditeljima, prijateljima, policiji...
- Ako se nasilje desilo ili predosjećaš da bi se moglo desiti, kontaktiraj *Primu* da dobiješ korisne informacije i podršku. Na našem sajtu možeš naći obrazac za savjetovalište.
- Nemoj dopustiti partneru da kontroliše tvoj život: kako se oblačiš, sa kim se družiš, šta radiš, čime se baviš itd. Ova kontrola vodi u dublje nasilje.
- Nabavi i u svom mobilnom telefonu memoriši broj policije, lokalnog SOS telefona, *Prime* i drugih grupa i organizacija za podršku žrtvama nasilja u vezi.

SILOVANJE:

predrasude i stvarnost

Predrasuda: „Dobre djevojke niko ne siluje.“

Stvarnost: Silovanje se može desiti bez obzira koliko žena/djevojka ima godina, kako je odjevena, kako je našminkana, kakve su joj fizičke karakteristike, način života, obrazovanje, status, porijeklo...

Predrasuda: „Djevojka ne može biti silovana protiv svoje volje.“

Stvarnost: Silovatelji su najčešće jači od žrtve. Ako se djevojka tokom silovanja ne suprotstavlja, to čini zbog straha od težih povreda.

Predrasuda: „Djevojke fantaziraju o silovanju. Djevojke izazivaju da ih siluju.“

Stvarnost: Djevojke ne žele da budu silovane. One žele da nasilnik bude kažnjen.

Predrasuda: „Silovatelj je bolesnik, seksualni manijak.“

Stvarnost: Silovatelj je najčešće osoba sa normalnom seksualnošću, bez psihičkih oboljenja. Samo u veoma malom procentu slučajeva je drugačije.

Predrasuda: „Silovatelj nije počinio silovanje u normalnom stanju već je sigurno bio ili pijan ili drogiran.“

Stvarnost: Silovateljem vlada želja za dominacijom. On zloupotrebljava svoju moć. Silovatelji su često oženjeni ljudi, koji imaju uobičajena zanimanja i redovne seksualne odnose.

Nikada nemoj
kriviti žrtvu za
ono što joj/mu se
dogodilo.

Predrasuda: „Oni siluju u trenutku seksualnog uzbuđenja“.
Stvarnost: Silovanja su najčešće pažljivo pripremana i planirana.

Predrasuda: „Silovatelj je osoba nepoznata žrtvi“.
Stvarnost: Najčešće silovatelj dobro poznaje žrtvu.

Predrasuda: „Silovanja se događaju u mračnim i pustim ulicama, na mjestima za koje se zna da su opasna“.

Stvarnost: Silovanje se često događa u zatvorenom prostoru: u kolima, stanu... Silovanje se najčešće događa ili kod silovatelja ili kod žrtve.

Predrasuda: „Silovatelji koriste oružje i ne govore mnogo“.

Stvarnost: Silovatelji često koriste fizičku snagu, fizičko nasilje, brutalnost, nož ili vatreno oružje kako bi zaplašili žrtvu i do kraja uspjeli u svom naumu. Silovanje se često događa uz mnogo verbalnih prijetnji i mučenje može trajati satima.

Predrasuda: „Muškarac ne može biti silovan“.

Stvarnost: Muškarci su također na meti nasilnika, najčešće odraslih muškaraca i pedofila.

ZLATNA PRAVILA U SLUČAJU SILOVANJA

- 1.** Slučaj odmah prijaviti policiji.
- 2.** Ne tuširati se prije odlaska u policiju. Ako se djevojka presvukla u drugu odjeću od one koju je imala na sebi tokom nasilnog incidenta, neophodno je da odjeću sa mjesta događaja ponese u policiju radi analize svih dostupnih tragova. Ako se ipak tuširala, bez obzira na to svakako je važno da ode u policiju i prijavi slučaj.
- 3.** Važno je da se odmah registruju sve povrede i obavi ginekološki pregled.
- 4.** Važno je da djevojka u roku od 72 sata od nasilnog incidenta uzme pilulu kojom se sprečava neželjena trudnoća.
- 5.** Važno je da djevojka uradi test na HIV u periodu od minimum 6 nedjelja od nasilnog incidenta, zatim i svaka 3 mjeseca u narednih godinu dana.
- 6.** Važno je da djevojka izabere, prema svojoj procjeni, osobu od povjerenja kojoj će, u mjeri u kojoj to može, ispričati o svom iskustvu seksualnog nasilja. To može biti osoba iz njenog privatnog okruženja i/ili iz ustanove ili organizacije koja pruža psihosocijalnu podršku. Ako nikome ne saopšti da ima iskustvo silovanja, to će otežati njen oporavak.
- 7.** Pri izboru pomagačice/pomagača pri ustanovi ili organizaciji koja pruža psihosocijalnu podršku, važno je da djevojka u uvodnom razgovoru postavi sva pitanja koja će joj pomoći da utvrdi da li se radi o osobi kojoj može pružiti svoje povjerenje. Osnovno je ispitati da li je pomagač/ica edukovan/a o seksualnoj traumi i da li ima prethodno iskustvo u radu sa djevojkama/ženama/osobama koje su preživjele silovanje. (Isključivo tako će djevojku tretirati s poštovanjem, kao da je cijela, kompletna ličnost a ne samo prema tome što je preživjela silovanje).
- 8.** U policiji i u krivičnom postupku važno je da djevojka, prema svojim mogućnostima, ukaže na strah koji je osjećala i na prijetnje koje su joj upućene.

9. Otpor ne mora biti samo fizičko suprotstavljanje, već bilo koji oblik odbrane koji je djevojka koristila: plač, riječi molbe, vriskanje, dozivanje u pomoć, ćutanje zbog straha i prijetnji i njena procjena da će preživjeti samo ako čuti dok seksualno nasilje traje, da bi je silovatelj ostavio živu i udaljio se.

10. Ne postoji „dobrovoljni pristanak“. Djevojka koja je doživjela seksualni napad uspjela je da preživi pod prijetnjom silovatelja da će ugroziti njen život i zdravlje, njenu porodicu i/ili druge njoj bliske osobe.

11. U iskazima je važno da djevojka, prema svojim mogućnostima, ukaže na okolnosti, kao i na ponašanje, izgled, gestove, riječi i prijetnje silovatelja, koji su na nju djelovali zatrašujuće, zbog čega je bila uvjeren da su njegove namjere ozbiljne i osjećala strah od smrti.

12. Ako je silovatelj prijetio ubistvom, djevojka treba, prema svojim mogućnostima, da ukaže na njegovu spremnost da to učini.

13. Ako se djevojka nečega u vezi s nasilnim incidentom ne sjeća ili neki podatak ili činjenicu ne zna – najvažnije je da kaže da se ne sjeća ili ne zna.

14. Zbog toga što je postupak prikupljanja dokaza od strane policije, tužilaštva i suda veoma naporan, neugodan i iziskuje snagu, važno je da djevojka bude pripremljena za to i da odluči ko će je pratiti u ovom procesu kao saveznica ili saveznik (može biti osoba iz njenog privatnog okruženja i/ili iz ustanove/organizacije gdje prima psihosocijalnu podršku).

15. Osoba koja je prijavila da je doživjela silovanje ima pravo da se njen iskaz snimi, kako ne bi morala da ga ponavlja svaki put kada to zahtijeva sudski ili istražni proces. Na ovaj način žrtvi se omogućava da se ne suočava sa nasilnikom i da iznova ne proživljava traumu.

U KVALITETNOJ VEZI POSTOJI:

- **povjerenje** – svaka osoba može računati na podršku u dobrim i lošim trenucima,
- **poštovanje** – osobe vide jedna drugu kao ravnopravne, s jednakom važnim potrebama,
- **uvažavanje** – svaka osoba uvažava mišljenje, stavove i ideje druge osobe, iako se ne mora slagati sa njima,
- **podrška** – svaka osoba podržava i podstiče drugu osobu kada je na putu ispunjenja svojih ciljeva ili kada joj je teško,
- **odgovornost za vlastite postupke**,
- **zajedničko donošenje odluka**, kad god je to potrebno
- **otvoreno izražavanje osjećaja** – svaka osoba može slobodno izraziti brigu i nesigurnost bez straha od ismijavanja i omalovažavanja,
- **aktivno slušanje** – svaka osoba daje dovoljno vremena drugoj, pažljivo je sluša i pokušava razumjeti što želi reći,
- **hrabranje prijateljstava i interesovanja** (sport, hobi) izvan veze,
- **prihvatanje različitosti** – osobe u vezi ne pokušavaju da promijene jedna drugu.

TVOJA PRAVA U LJUBAVNOJ VEZI

IMAŠ PRAVO DA:

- pozoveš momka da izađemo
- da odbiješ poziv na sastanak
- da uvijek budeš tretirana sa poštovanjem
- da biraš i zadržiš svoje prijatelje
- da kažeš svom partneru kada želiš nježnost/fizičku bliskost
- da odbiješ fizičku bliskost
- da se predomisliš – u bilo kom trenutku
- da raskineš
- da se prema meni odnosiš kao prema ravnopravnoj
- da odbiješ seks u bilo koje doba iz bilo kog razloga
- da budeš voljena i poštovana
- da, po završetku veze, nađeš novu ljubav i započneš drugu vezu
- da ne budeš žrtva nasilja u vezi ili van nje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera

NASILJE I DISKRIMINACIJA NAD LGBT OSOBAMA

O nasilju i diskriminaciji nad LGBT osobama u našoj sredini i na svim njenim nivoima se i dalje nedovoljno otvoreno polemise, a samim tim u praksi izostaju odgovarajuća rješenja za specifične potrebe date populacije.

Upoređujući rezultate različitih istraživanja došli smo do zaključka da je nasilje zasnovano na seksualnoj orijentaciji prisutno i da predstavlja jedan od najčešćih vidova nasilja i diskriminacije u osnovnim i srednjim školama. Ovakvi podaci govore o hitnosti i neophodnosti uključivanja nasilja i diskriminacije nad osobama drugačije seksualne orijentacije u programe prevencije nasilja u školama. Valjani rezultati jedino se mogu postići saradnjom i interakcijom svih neposrednih (nasilnisi, žrtve, djeca posmatrača nasilja) i posrednih (nastavnički kadar, roditelji, sve državne ustanove, mediji) aktera u borbi protiv nasilja i diskriminacije u školama.

Homofobno nasilje ili nasilje nad LGBT populacijom je „skupni pojam kojim se opisuju i obuhvataju različiti oblici homofobičnog nasilja koji imaju za cilj ili posljedicu da ponize i povrijede integritet, zdravlje i sigurnost osobe ili osoba samo zato što su identifikovane kao lezbejke, gejevi ili biseksualne osobe“.

Homofobija/bifobija

Iracionalan strah, mržnja, predrasude ili diskriminacija prema osobama koje jesu ili za koje se pretpostavlja da su homo/biseksualne orijentacije. Homofobija i bifobija su politički termini ravni terminima: rasizam (mržnja prema osobama nebijele rase), seksizam, mizoginija (mržnja prema ženama), ksenofobija (mržnja prema strancima), itd.

Heteroseksizam

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja lezbejki i gejeva. Na primjer, brojni su članci o ljubavi, parovima i odnosima koji nigdje ne pominju istopolne parove.

Društveno neprihvatanje i ignorisanje drugačijeg seksualnog životnog stila od heteroseksualnog dovodi do niza stresnih faktora sa kojima lezbejke, gej i biseksualne osobe treba da se izbore u svakodnevnom životu. Ti društveni faktori su nedostatak prava i zaštita prilikom zdravstvenih problema, nepriznavanje veza starijih parova, zadržavanje radnog mjesta, lična sigurnost, itd. Ovi društveni faktori stresa ne pogađaju samo starije osobe, već i LGBT osobe u adolescentskom dobu, kada verbalno i fizičko nasilje nad LGBT populacijom vodi problemima u školi, bježanju od kuće, zloupotrebi alkohola i droga, suicidu, samopovređivanju itd.

MJERE KOJE ŠKOLE TREBA DA PREDUZMU KAD SE UOČI VRŠNJAČKO I RODNO ZASNOVANO NASILJE

Kada dođe do vršnjačkog nasilja u školama u Crnoj Gori, kako one postupaju, odnosno koji koraci treba da uslijede i šta je čija odgovornost definisano je u uputstvu koncipiranom na bazi smjernica za postupanje u priručniku **Škola bez nasilja – sigurno školsko okruženje**. Ove smjernice se odnose na sve vrste nasilja koje škola primijeti, a koje su detaljno opisane u uputstvu, i treba da ih primjenjuju sve škole, kako nam je pojašnjeno u Ministarstvu prosvjete.

Škola bez nasilja –
sigurno školsko okruženje

U uputstvu se naglašava da je odgovornost i dužnost prijavljivanja nasilja i zlostavljanja obavezna! Obaveza prijavljivanja nasilja ima prednost u odnosu na tzv. profesionalno čuvanje tajne ukoliko tajnost ugrožava djetetovu bezbjednost, život ili mentalno i/ili fizičko zdravlje. Odnosi se na situacije u kojima se došlo do informacije da je dijete zlostavljano.

Kada dođe do nasilja, škola treba da oformi **školski tim** za zaštitu djece od nasilja koji čine uprava škole (direktor/ica), stručni saradnici i nastavnik/ca koji je u neposrednom kontaktu sa djetetom (učiteljica, razredni starješina, nastavnik/ca u kog/ju dijete ima povjerenja). Uloga tima je da zaposlenima olakša proceduru pomoći djeci kada se posumnja da su izložena nasilju.

formira se školski tim

U dogovorenom intenzitetu (dva puta mjesečno) sastaje se školski tim da bi analizirao dostavljene posebne formulare o slučajevima nasilja. Tom prilikom se utvrđuje koja vrsta nasilja je u pitanju, odnosno na koju vrstu nasilja se sumnja.

utvrđuje se koja vrsta
nasilja je u pitanju

Na osnovu registrovanih dešavanja u školi, evidencije o slučaju i zabilješki razgovora stručne službe sa pojedinom djecom zaključuje se o kojoj vrsti nasilja je riječ. Ukoliko se zaključuje da je riječ o vršnjačkom nasilju (vrijeđanje, pesničenje, tuče, iznuđivanje novca i sl.) definišu se mjere koje treba preduzeti

definišu se mjere

na nivou škole. Osmišljavaju se i sprovode ciljane i tematske radionice (jačanje odjeljenjske kohezije, prihvatanje različitosti, nenasilna komunikacija).

rad s manjim grupama

Organizuje se rad s manjim grupama (vršnjačka podrška, ciljani rad na prevazilaženju konkretnih problema koji postoje u određenim manjim grupama). Definišu se oblasti, metode i tehnike podrške potrebne djetetu i primjenjuje se individualni rad. Koncipiraju se i primjenjuju oblici rada s roditeljima (tematski roditeljski sastanci i sastanci Savjeta roditelja, radionice, individualna podrška). Formulišu se i preduzimaju mjere prema drugim institucijama.

razgovora se sa djetetom

Stručna služba ustanove obavlja **razgovor sa djetetom** (uz prisustvo roditelja/staratelja) i sačinjava izvještaj o obavljenom. Ukoliko su u pitanju teški slučajevi koji se dešavaju u školi, uprava odmah **poziva hitnu službu i/ili doktora, ili slučaj prijavljuje policiji** (predstavnik/ca škole – poželjno je da član/ica stručne službe bude prisutan/na uz dijete i roditelja/staratelja).

obavještava se Centar za socijalni rad

Tim za zaštitu djece od nasilja obavještava Centar za socijalni rad o postojanju sumnje.

Da bi se postiglo da dijete žrtva nasilja ili ono koje pokazuje neprilagođenost ponašanja razvije adekvatne psihosocijalne vještine, potrebno je usaglašeno djelovanje i rad timova škole i Centra za socijalni rad.

razvoj Plana podrške

Sa **službama socijalne zaštite** treba razviti **Plan podrške** koji uključuje psihosocijalnu podršku, mjere obrazovno-vaspitnog postignuća (dopunska nastava, individualni rad i sl.). Na osnovu njega se prati ponašanje djeteta kroz duži vremenski period. Centar za socijalni rad se uključuje kad je u pitanju nasilničko ponašanje djece, dok škola preko svoje stručne službe rješava kratkotrajne incidente i sukobe djece.

Škola šalje zahtjev Centru za socijalni rad za uključenje i preduzimanje zaštitnih mjera kada dođe do ponavljanja određenog ponašanja i dominacije sile na individualnom ili grupnom planu. Planiranje i sprovođenje zaštitnog procesa podrazumijeva podršku aktivnostima u okviru procesa obrazovanja i vaspitanja, dijagnostički postupak, tretman i primjenu mjera socijalne zaštite.

Centar za socijalni rad pruža podršku djeci žrtvama nasilja, savjetodavni rad izvršiocima nasilja i njihovim roditeljima, nadzor njihovog ponašanja i ostale zaštitne mjere. Tim Centra preispituje situaciju, utvrđuje osobine ličnosti djeteta, u kojim situacijama je sklono da se neadekvatno ponaša, šta je dovelo do incidenta i takvog kontinuiranog ponašanja. Nakon obrade djetetove ličnosti i razgovora sa roditeljima, po potrebi utvrđuje plan i program zaštite i rada (u zavisnosti od toga da li je dijete žrtva ili počinilac) u cilju poboljšanja njegovog ponašanja i bolje adaptacije u školi. Planom se preciziraju i dogovaraju mjere kako bi se zajedničkom saradnjom što uspješnije radilo na tretmanu žrtava i počinioca nasilja. Stručni radnici fokusiraju pažnju na unapređenje prosocijalnog načina razmišljanja, uspostavljanje odgovarajućeg nivoa kontrole impulsa, razvoj osjećaja odgovornosti i prihvatanja posljedica za sopstveno ponašanje. Pomažu u razvijanju vještina komuniciranja za nenasilno rješavanje konflikata i unapređenju odnosa sa vršnjacima i porodicom. Usmjeravaju strukturisanje slobodnog vremena (adekvatni sadržaji, rekreativne i sportske aktivnosti), motivišu za razvoj osjećaja odgovornosti i dužnosti prema obavezama, sebi, roditeljima, drugima. Insistira se na redovnim dolascima na savjetodavni rad da bi se radilo na razvoju optimalnog ponašanja.

tim Centra za socijalni rad preispituje situaciju

precizira se Plan podrške

razvijaju se nenasilne vještine

U školi se sprovodi nadzor nad učenicima na času, tokom odmora, dolaska i odlaska iz škole. Utvrđuju se oblasti podrške potrebne djetetu. Primjenjuju se metode i tehnike individualnog rada s djetetom. Realizuje se stručno-savjetodavni, individualni i grupni rad/radionice. Radionice koje se sprovode su tematske (jačanje odjeljenjske kohezije, prihvatanje različitosti, nenasilna komunikacija). Organizuje se ciljani rad na prevazilaženju konkretnih problema koji postoje u određenim manjim grupama. Prilagođava se metodika nastave i izvodi dopunska nastava. Određuje se nastavnik – mentor, koji je po pravilu model prema kojem dijete ima pozitivan odnos, a koji prati njegov uspjeh i ponašanje. Takođe, organizuje se edukativno-savjetodavni rad sa roditeljima.

realizuju se radionice

prilagođava se nastava

PRIJAVA NASILJA

Nasilje može i treba da prijavi svaka osoba: ona koja ga trpi ili ona koja ima saznanje da se nasilje dešava. **Pozivom na broj 122** dobićete dežurnog policajca ili se možete obratiti policijskim timovima specijalizovanim za porodično, seksualno, vršnjačko i sajber nasilje.

Takođe, možete kontaktirati i SOS telefone, Sigurnu žensku kuću, najbliži Centar za socijalni rad, NVO *Primu...*

U slučaju da želiš podršku, savjet ili informaciju vezane za nasilje koje trpiš ti ili tebi draga osoba, na našem sajtu

www.nvoprima.org/savjetovaliste možeš naći obrazac za online savjetovaliste, i naš tim psihologa i omladinskih radnika će ti u najkraćem roku odgovoriti mejlom. Takođe možemo, ukoliko to želiš, dogovoriti i susret. Podršku putem našeg savjetovalista možeš dobiti i u slučaju da nam se javiš potpuno anonimno. Svi naši servisi pomoći i podrške su u potpunosti besplatni.

Policija
122

Sigurna ženska kuća
+382 69 013 321
shelter@t-com.me

SOS telefon Nikšić
080 111 111

NVO PRIMA

NVO *Prima* je neprofitna organizacija koja se bavi pitanjima od važnosti za mlade i pritom saraduje sa mladima i onima koji su blisko upućeni na mlade (roditelji, škole, fakulteti, omladinski klubovi...). Osnovana je 2010, sa sjedištem u Podgorici. Čine je aktivistkinje i aktivisti sa dugogodišnjim iskustvom u demokratizaciji društva kroz rad u različitim oblastima, a prvenstveno u oblastima ljudskih prava, prava žena, u omladinskom radu, formalnom i neformalnom obrazovanju. Takođe, u *Primi* je aktivan i veliki broj volontera/ki, uglavnom srednjoškolaca/ki i studenata/kinja. Volonteri/ke *Prime* aktivni su u nekoliko crnogorskih gradova.

NVO *Prima* je jedna od osnivačica COF-a, krovne crnogorske omladinske organizacije.

NVO *Prima* je članica regionalne grupe za građansko obrazovanje. Takođe, NVO *Prima* je članica mreže *Youth Bank Hub* za Zapadni Balkan i Tursku.

Vizija *Prime* su mladi kao vidljiv i aktivan dio društva.

Misija:

- Poboľšati položaj omladine i raditi na rješavanju pitanja koja se tiču mladih, kako u njihovim zajednicama tako i u širem društvu.
- Razvijati i implementirati lokalne i nacionalne politike za mlade.
- Povećati mogućnosti za razvoj i aktivno učešće mladih građana i građanki u društvu i odlučivanju u oblastima ljudskih prava, antidiskriminacije, nenasilja, dijaloga, mirovnog

obrazovanja, zdravih stilova života i inicijativa javnog zastupanja.

- Unaprijediti razvoj cjelokupnog društva podstičući mlade, pojedince i pojedinke, organizacije i institucije da sarađuju i na taj način preuzmu aktivnu ulogu i odgovornost u svom razvoju.
- Podići svijest društva o mladima i njihovom značaju, potrebama i problemima.

NVO *Prima* stalno usavršava postojeće i edukuje nove mlade ljude za vršnjačke edukatore/ke iz oblasti prevencije vršnjačkog nasilja i nasilja nad mladima. Naši volonteri/ke realizuju radionice u nekoliko gradova, na teme nenasilne komunikacije i nenasilnog rješavanja konflikata, prevencije vršnjačkog nasilja, prevencije nasilja u vršnjačkim (tinejdžerskim) ljubavnim vezama, prevencije nasilja u porodici i nasilja nad djevojkama/ženama, prevencije sajber (cyber) nasilja.

Razvijamo sljedeće programe:

- Neformalno obrazovanje i mobilnost mladih
- Omladinske politke i učešće mladih
- Savjetovalište za mlade

Ukoliko želiš da se informišeš o mogućnosti prijave za novu vršnjačku edukatorku/edukatora, možeš to učiniti na niže navedene kontakte:

NVO *Prima*

e-mail: nvoprima1@gmail.com

veb sajt: www.nvoprima.org

mob.: +382 (0) 69/416-448

Podgorica, Crna Gora

Literatura:

1. Priručnik *Nasilje u vezi*, NVO PRIMA, Podgorica 2012.
2. Savjet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbul, 11. maj 2011. godine)
http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Medjunarodni/CAHVIO_-_srpski.pdf
3. *Seksualno i reproduktivno zdravlje*, NVO Sigurna ženska kuća, Podgorica 2008.
4. *Seksualno nasilje – priručnik za djecu i mlade*, NVO Sigurna ženska kuća, Podgorica 2009.
5. <http://www.roditelji.me/blog/2015/11/27/mjere-koje-skole-treba-da-preduzmu-kad-se-uoci-vrsnjacko-nasilje/>
6. http://issuu.com/szk5/docs/prirucnik_srijecimo_nasilje-final
7. Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d1>
8. Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima, Varšava 2005.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064899d>
9. Priručnik *Bolje spriječiti, nego liječiti – Prevencija nasilja u adolescentskim vezama*, CESI, Zagreb 2006.
10. *Diskriminacija i nasilje na osnovu seksualne orijentacije u okviru vršnjačkih grupa (analiza i interpretacija rezultata istraživanja drugih autora o problemima nasilja i diskriminacije nad LGBT osobama u periodu aktivnog školovanja)*, Labris http://www.mc.rs/upload/documents/izvestaji/2012/Labris/Diskriminacija_i_nasilje_na_osnovu_seksualne_orijentacije_u_okviru_vrsnjackih_grupa.pdf
11. Popadić, D., *Nasilje u školama*, Institut za psihologiju, Beograd, 2009.
12. <http://www.museumofviolence.org.rs/rodno.html>
13. Materijali Autonomnog ženskog centra, Beograd
14. <http://www.budisvoja.rs/index.php/nasilje-u-vezama/tocak-nasilja>
15. <http://www.studijeroda.net/2015/01/sta-je-pol-sta-rod.html>
16. <http://zdravlje.nshc.org.rs/polrod.htm>

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9784-1-9
COBISS.CG-ID 31331856

ISBN 978-9940-9784-1-9

9 789940 978419 >